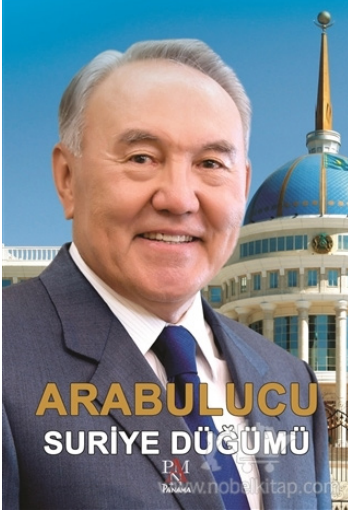


**NURLAN ONJANOV, ARABULUCU: SURIYE DÜĞÜMÜ, PANAMA
YAYINCILIK, ANKARA 2018, 256 S.***

*Nurlan Onjanov, The Mediator: Syrian Knot, Panama Publishing,
Ankara 2018, 256 pgs.*

Kadir Ertaç ÇELİK**



Kazakistan'ın önde gelen diplomatlarından Nurlan Onjanov'un kaleme aldığı bu kitap, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in başta Suriye Krizi olmak üzere, çeşitli sorunlar karşısında geliştirdiği arabuluculuk girişimlerini konu edinmektedir. Eserin orijinalini Kazakçadan Türkçeye çeviren Aşur Özdemir, editörlüğünü yapan ise Rahime Özdemir'dir. Kitap altı bölümden ve eklerden oluşmaktadır.

“Söz Başı” olarak adlandırılan giriş kısımda yazar, Nazarbayev'in uluslararası politikada “arabulucu” olarak rol oynamasını değerlendirmekte ve bu bağlamda onun kişilik özelliklerine dikkat çekmektedir. Yazara göre Nazarbayev'in karakteri ve davranış biçimi, muhataplarına güven vermektedir. Genel olarak Onjanov, Kazakistan'ın arabuluculuk girişimlerini Kazakların ulusal kimlik ve kültürüyle de bağdaştırmaktadır. Onjanov ulusal kimlik ile dış politika arasındaki bağlantıyı şu şekilde kurmaktadır:

“Bizim bugüne değin koruyabildiğimiz atalarımızdan kalan en önemli zenginlik; karşılıklı saygı, konukseverlik, etnik kimlikler ve dinler arası uyum, büyüklere hürmet, güçsüze ve mazluma yardım, hürriyet severlik, huzur ve barış gibi değerlerdir. Diğer yandan atalarımızın vasiyeti ülkemizin dış siyasetinin de temelini oluşturmaktadır. Çünkü bugün dış politikamız karşılıklı saygı, devletler arası ilişkilerde eşitlik, uluslararası hukukun üstünlüğü, karşılıklı çıkar gibi ilkelere dayanmaktadır.”

* Geliş Tarihi: 26.10.2018 – Kabul Tarihi: 15.12.2018

** Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler,
e-posta: clkertac@gmail.com

Nazarbayev ve Kazakistan'ın arabulucu kimliğinin arkasındaki nedenleri tartıştıktan sonra yazar, birinci bölümde 2011 yılının Mart ayında patlak veren Suriye Krizi'nin gelişimini kronolojik biçimde ortaya koymaktadır. Aynı şekilde bölgesel ve küresel aktörler ile uluslararası örgütlerin krize yönelik tutumlarını da çalışmanın birinci bölümünde ele almaktadır. Böylece yazar, Suriye Krizi'yle ilgili genel çerçeve oluşturmuş ve ardından da Kazakistan'ın krize yönelik tutumunu analiz etmiştir.

Kazakistan'ın Suriye Krizi'ne doğrudan taraf olmadığı bilinse de uluslararası toplumun etkin üyesi olan Astana'nın bütün Ortadoğu'yu sarsan böylesi bir krize duyarsız kalması da düşünülemez. Nitekim Kazakistan diplomasisi, Şam yönetimi ile muhalifler arasında diyalog kurulabilmesi için etkin bir biçimde çalışmaktadır.

Kitabın ikinci bölümünde Suriye Krizi'ne Nazarbayev'in arabulucu olarak katılma sürecini anlatan yazar, bu sürecin gelişiminde Çoğulcu Toplum Hareketi önderi Randa Kassis'in makalesinin etkili olduğuna dikkat çekmektedir. Nitekim bu makaleden sonra, Suriye'deki bazı muhalif gruplarından Suriye meselesinin çözümüne dair yapılacak müzakerelerde Nazarbayev'in arabulucu olması yönünde talepler gelmiş ve bu yönde yazılan mektuplar Nazarbayev'e ulaştırılmıştır. Tahmin edileceği üzere söz konusu mektuplarda, Kazakistan'ın tarafsız davrandığına ve bütün dünya ülkeleriyle iyi ilişkiler içinde bulunduğu vurgu yapılmıştır. Konuyu değerlendiren yorumcular ise Nazarbayev'e böyle bir teklifte bulunulmasında, onun küresel güçlerle karşılıklı iyi niyete dayalı yapıcı ilişkiler yürütmesinin büyük rol oynadığını belirtmişlerdir. Tüm bu gelişmelerin ardından da Nazarbayev, Suriye Krizi'nin çözümü hususunda arabuluculuk yapmayı kabul etmiştir. Böylece 2015 yılının Mayıs ve Ekim aylarında Astana'da Suriyeli muhalifler bir araya gelmiştir.

Kitabın üçüncü bölümünde ise 24 Kasım 2015 tarihinde Türk jetleri tarafından Rus uçağının düşürülmesiyle bu gelişmeye bağlı olarak Türkiye-Rusya ilişkilerinin bozulması anlatılmakta ve bahse konu krizin aşılmasında Nazarbayev'in oynadığı rol detaylı olarak ele alınmaktadır. Bu bölümde yazar, sadece kriz öncesi ve sonrası

gelişmeleri sıralamakla kalmayıp, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti) 2002 yılında iktidara gelmesinden sonra Türkiye-Rusya ilişkilerinde yaşanan yapısal değişiklikleri de analiz ederek iki ülke arasındaki ilişkilerin arka planını ortaya koymaktadır. Bu bölümün devamı olan dördüncü bölümde de yazar başta Nazarbayev olmak üzere, Kazakistan diplomasisinin Ankara-Moskova ilişkilerinin düzelmesi için harcadığı çabayı detaylı bir biçimde okuyucuya aktarmaktadır. Bu bağlamda Nazarbayev'in Türk-Rus ilişkilerinin gelişmesi için verdiği emeğe de Nazarbayev'in sözleri alıntılanarak vurgu yapılmaktadır:

“Ben uzun yıllardan beri Rusya ile Türkiye’yi birbirine yakınlaştırmak için çalışmış bir kişiyim. Onları dost ülke yapmak için ğraştım. Başbakan Demirel döneminden ve Devlet Başkanı Yeltsin döneminden itibaren uzun yıllar içinde yapılanların yok olması ihtimali vardır. Her halükarda ortak bir komisyon kurarak suçlulara gerekli cezayı vermek, hatayı kabul edip özür dileyerek ilişkileri düzeltmek lazımdır. Ben Rusya’daki ve Türkiye’deki dostlarıma bu çağrıda bulunuyorum.”

Neticede Nazarbayev'in Erdoğan ile Putin arasında diyalog kapısının aılması ve ilişkilerin rayına oturması için yoğun bir çaba harcadığı bilinmektedir. Nitekim kriz esnasında Nazarbayev'in önceliği, iki lider arasında mektup alışverişinin gerçekleştirilmesi olmuş ve bu mektupların ulaşımının sağlanması için 23 Haziran 2016 tarihinde Taşkent'te düzenlenen şanghay İşbirliği rgt (şİÖ) zirvesi kullanılmıştır. Nazarbayev'in tarafları ikna etmesiyle Erdoğan'ın danışmanı İbrahim Kalın Taşkent'teki şİÖ zirvesine katılarak Putin'in zel Kalem müdürü Yuri Uşakov'a Erdoğan'ın mektubunu iletmiştir. Mektubu okuyan Putin'in itirazları zerine Nazarbayev *“Vladimir Vladimiroviç, Erdoğan size elini uzattı, elini havada bırakmayın lütfen”* diyerek Putin'i ikna etmiştir. Dolayısıyla krizin aşılmasına yönelik ilk adım, Nazarbayev'in inisiyatif almasıyla atılmıştır. Sürecin içinde bizzat diplomat olarak etkin bir şekilde bulunan Onjanov da Erdoğan ile Putin arasındaki gerilimin aşılması hususunda Nazarbayev'in arabuluculuğunun önemini vurgulamaktadır.

27 Haziran 2016 tarihi itibarıyla Türkiye-Rusya ilişkilerinin normalleşmesi, Suriye Krizi bağlamında da değişikliklerin yaşanmasına sebep olmuştur. Çünkü Ankara ile Moskova sadece aralarındaki ilişkileri düzeltmekle kalmayıp yeni bir işbirliği sürecini başlatmıştır. Bu işbirliği Suriye Krizi'ne de olumlu bir şekilde yansımış olup Suriye'de sahada etkin bir biçimde varlığı bulunan Rusya, Türkiye ve İran üçlüsü krizin çözümüne yönelik yeni bir müzakere süreci başlatmıştır. Söz konusu müzakereler için de ideal ortamı sağlayacak aktör olarak Kazakistan üç devletin ortak tercihi olmuştur. Bu üçlünün Suriye'de savaşan tarafların müzakere etmelerine uygun ortam oluşturmasına dair Nazarbayev'den ricada bulunması ise Kazakistan tarafından olumlu karşılanmış ve 23 Ocak 2017 tarihinde Suriye Krizi'nin çözümü bağlamında önemli sonuçları olacağı şimdiden açıkça görülmekte olan Astana Süreci; Türkiye, Rusya ve İran'ın garantörlüğünde başlamıştır.

Sonuç olarak *Arabulucu: Suriye Düşümü* isimli kitap, Nazarbayev'in arabuluculuk rolünün anlaşılması hususunda bizzat bahsi geçen süreçlerin içinde bulunan bir diplomatın gözlemleri olması hasebiyle araştırmacılar açısından son derece önemli kaynaktır. Bölgenin tarihini ve Suriye Krizi bağlamında dönüm noktası olan Astana Süreci'ni anlamak isteyenler için bu kitabın okunması tavsiye edilebilir. Aynı şekilde kriz yönetimi bakımından da kitabın değerli bir eser olduğunu belirtmek gerekir.